

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Кафедра фізики твердого тіла

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Проректор з науково-педагогічної роботи ХНУ імені В. Н. Каразіна

Олександр ГОЛОВКО

2022 р.

Робоча програма навчальної дисципліни

«Іонні заміщення в фосфатах кальцію»

(назва навчальної дисципліни)

рівень вищої освіти Другий (магістерський)

галузь знань 10 Природничі науки
(шифр і назва)

спеціальність 104 Фізика та астрономія
(шифр і назва)

освітня програма освітньо-наукова — фізика
(шифр і назва)

спеціалізація Фізика
(шифр і назва) ВИД ДИСЦИПЛІНИ

обов'язкова
(обов'язкова / за вибором)

факультет фізичний

2022 / 2023 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження вченою радою факультету
(інституту, центру)

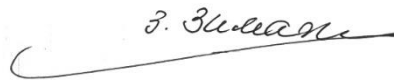
“ 30 ” серпня _____ 2022 року, протокол № 6

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ: Ткаченко М. В. - канд. фіз.-мат. наук., доцент,
доцент кафедри фізики твердого тіла.

Програму схвалено на засіданні кафедри фізики твердого тіла

Протокол від “ 29 ” серпня _____ 2022 року № 6

Завідувач кафедри

Золтан ЗИМАН

(підпис)

Програму погоджено з гарантом освітньої (професійної) програми (керівником
проектної групи) _____ _ освітньо-професійна
(назва освітньої програми)

Гарант освітньої (професійної)
програми

(керівник проектної групи)

Юрій БОЙКО

(підпис)

(прізвище та ініціали)

Програму погоджено методичною комісією фізичного факультету

Протокол № 11 від 29 серпня 2022 року

Голова методичної
комісії

Микола Макаровський

(прізвище та ініціали)

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни **Іонні заміщення в фосфатах кальцію**

складена відповідно до освітньо-наукової програми підготовки

магістра

(назва рівня вищої освіти)

спеціальності (напрям) 104 фізика та астрономія

спеціалізації

1. Опис навчальної дисципліни

Мета формування базових знань про фізичні основи іонних заміщень у кальцій-фосфатних біоматеріалах, особливості спікання заміщеної біоактивної кераміки на основі фосфатів кальцію.

Завдання ознайомити студентів з теоретичними основами катіонних і аніонних заміщень у керамічних біоактивних матеріалах на основі фосфатів кальцію

1.3. Кількість кредитів 5

1.4. Загальна кількість годин 150

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
Нормативна	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
1-й	-й
Семестр	
2-й	-й
Лекції	
24 год.	год.
Практичні, семінарські заняття	
12 год.	год.
Лабораторні заняття	
	год.
Самостійна робота, у тому числі	
114 год.	год.

1.6. Заплановані результати навчання

У результаті вивчення даного курсу студент повинен

знати: роль іонних заміщень у формуванні функціональних властивостей керамічних матеріалів на основі фосфатів кальцію, оцінювати можливу зміну фізичних властивостей у результаті використання певного типу іонів заміщення.

вміти: на основі сучасних експериментальних досліджень і теоретичних уявлень пояснювати фізичні властивості біоактивних матеріалів із заміщеннями; придбати навички роботи з

науковою літературою.

2. Структура навчальної дисципліни

Розділ 1. Аніонні та катіонні заміщення в фосфатах кальцію.

Тема 1. Вступ. Іонний склад мінеральної складової кістки. Роль мікроелементів у функціонуванні кістки. Біоактивні імплантати. Нові сфери використання фосфатів кальцію.

Тема 2. Карбонізований гідроксиапатит. Термічна стабільність карбонізованого гідроксиапатиту. Карбонізований гідроксиапатит А-, Б- та змішаного АБ-типів

Тема 3. Вплив іонів натрію на фазовий склад, мікроструктуру та фізичні властивості фосфатів кальцію.

Тема 4. Роль іонів натрію в перетворенні двофазної (гідроксиапатит/в - трикальційфосфат) кераміки в натрій-заміщену карбонізовану кераміки.

Тема 5. Інгібуюча дія іонів магнію.

Тема 6. Вплив іонних добавок на спікання кальцій-фосфатної кераміки.

Розділ 2. Прикладне використання кераміки, допованої різноманітними добавками.

Тема 7. Антимікробна кальцій-фосфатна біокераміка.

Тема 8. Магнітна біоактивна кераміка.

Тема 9. Локальна структура каналних іонів у карбонізованому гідроксиапатиті.

Тема 10. Вплив атмосфери спікання.

Тема 11. Роль добавок, які формують рідку фазу, при спіканні гідроксиапатиту.

Тема 12. Спікання заміщеного гідроксиапатиту.

Назви розділів	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
л		п	лаб.	інд.	с. р.	л		п	лаб.	інд.	с. р.	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Розділ 1. Аніонні та катіонні заміщення в фосфатах кальцію.												
Разом за розділом 1	80	12	6			62						
Розділ 2. . Прикладне використання кераміки, допованої різноманітними добавками.												
Разом за розділом 2	70	12	6			52						
Усього годин												
	150	24	12			114						

3. Теми лабораторних занять

4. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Види, зміст самостійної роботи (Опрацювання навчального матеріалу за наступними темами)	Кількість годин
1	Тема 1. Іон-заміщена кераміка сьогодні. Традиційна кераміка. Нова кераміка. Нові сфери використання кераміки.	2
2	Тема 2. Процеси формування. Підготовка матеріалів.	3
3	Тема 3. Методи формування. Сухе пресування. Продавлювання через мундштук. Пластичне формування. Шлікерне лиття.	3

4	Тема 4. Вплив іонного заміщення на твердофазне спікання. Випаровування - конденсація. Дифузія.	4
5	Тема 5. Спікання кальцій - фосфатної кераміки при утворенні рідкої фази за рахунок іонних заміщень. Кінетика процесу. Значення окремих змінних.	5
6	Тема 6. Спікання із участю рідкої фази, яка реагує з твердою. Стадії спікання.	3
7	Тема 7. Реакційне спікання кальцій-фосфатної біокераміки з іонними заміщеннями..	3
8	Тема 8. Твердофазне спікання гідроксиапатиту без стороннього тиску.	2
9	Тема 9. Механізми, відповідальні за спікання гідроксиапатиту: поверхнева дифузія, дифузія по межах	3
10	Тема 10. Вплив атмосфери спікання.	2
11	Тема 11. Роль добавок, які формують рідку фазу, при	2
12	Тема 12. Спікання заміщеного гідроксиапатиту.	2
	Разом	34

5. Темі практичних занять

1. Вплив добавок натрію на фізико-хімічні властивості фосфатів кальцію
2. Вплив добавок магнію на фізико-хімічні властивості фосфатів кальцію
3. Вплив добавок срібла на фізико-хімічні властивості фосфатів кальцію
4. Фізико-хімічні властивості карбонізованого гідроксиапатиту
5. Вплив добавок цинку на фізико-хімічні властивості фосфатів кальцію
6. Вплив добавок калію на фізико-хімічні властивості фосфатів кальцію
7. Формування контакту при припіканні однойменних твердих тіл.
8. Припікання різнорідних тіл.
9. Ізольована пора в твердому тілі. Заліковування ізольованої пори.
10. Спікання двокомпонентних пресувань.
11. Взаємна дифузія. Вплив парціальних коефіцієнтів дифузії.
12. Розподіл напружень і вакансій у дифузійній зоні сферичного зразку.

6. Методи контролю

Поточний та семестровий підсумковий контроль.

Поточний контроль проводиться під час виконання контрольних робіт.

Семестровий підсумковий контроль застосовується у вигляді письмового екзамену наприкінці семестру.

Контрольні роботи, передбачені навчальним планом

1. Біоактивні кісткові імплантати. Роль іонних заміщень у фосфатах кальцію.
2. Особливості спікання кераміки на основі іон-заміщених фосфатів кальцію.

7. Схема нарахування балів

Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні завдання												Контрольна робота, передбачена навчальним планом		Індивідуальні	Разом	Екзамен	Сума
Розділ 1						Розділ 2						К1	К2				
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	T11	T12						
2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	8	8		40	60	100

T1, T2 ... - теми розділів.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка	
	для чотирирівневої шкали оцінювання	для дворівневої шкали оцінювання
90 - 100	відмінно	зараховано
70-89	добре	
50-69	задовільно	
1-49	незадовільно	не зараховано

Рекомендована література

1. З.З.Зиман. Кальцій-фосфатні біоматеріали. Навчальний посібник. – Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2018. – 288 с
2. З. З. Зиман, А.Ф. Сіренко. Основи фізичного матеріалознавства. - Харків, 2005.
3. S. Raynaud, E. Champion, D. Bernache-Assollant. Calcium phosphate apatites with variable Ca/P atomic ratio II. Calcination and sintering. *Biomaterials* 23 (2002) 1073-1080.
4. E. Champion. Sintering of calcium phosphate bioceramics. *Acta Biomaterialia* 9 (2013) 5855-5875.
5. Wojciech Suchanek, Masatomo Yashima, Masato Kakihana and Masahiro Yoshimura. Hydroxyapatite ceramics with selected sintering additives. *Biomaterials* 18 (1997) 923-9337
6. Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення <https://www.youtube.com/watch?v=EihxZ1ydnw0>
<https://studfiles.net/preview/2530765/page:4/>